Od rezydencji do Bielnika

Trasa turystyczna obejmująca siedem przystanków, prowadząca od reprezentacyjnej dzielnicy Osady Fabrycznej do dawnego Bielnika i Drukarni.

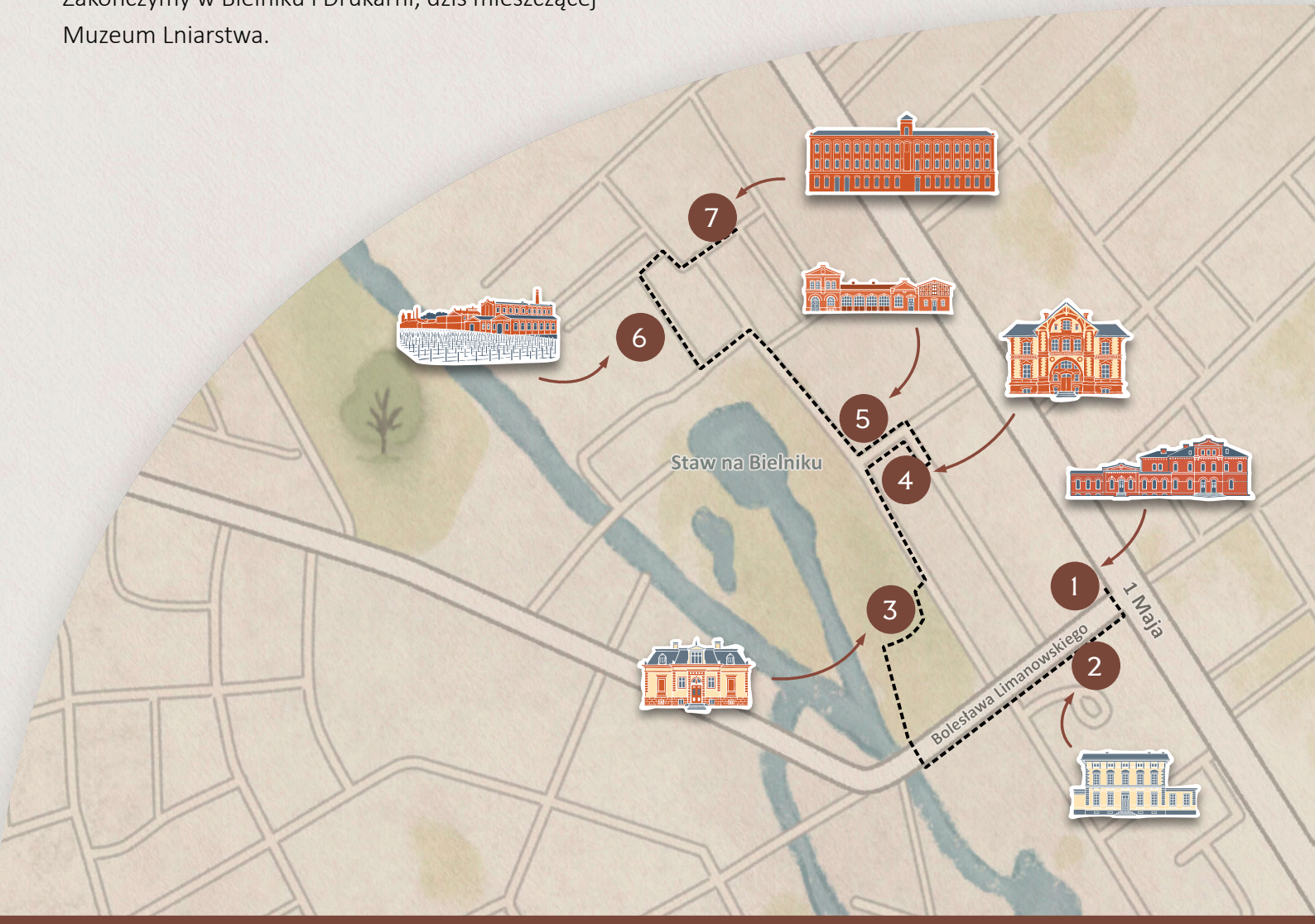
Fabryczny Żyrardów to nie tylko hale produkcyjne. W sąsiedztwie zakładów powstała dzielnica rezydencji właścicieli i wysokiej kadry kierowniczej, z parkiem, klubem towarzyskim i reprezentacyjnymi domami.

Spacer rozpoczniemy przy Resursie i Pałacyku fabrykantów. Następnie odwiedzimy Willę Dittricha i park, Willę Haupta oraz dawną Straż ogniową.

Zakończymy w Bielniku i Drukarni, dziś mieszczącej Muzeum Lniarstwa.

Przystanki na trasie:

1. Resursa
2. Pałacyk fabrykantów
3. Willa Dittricha
4. Willa Haupta
5. Straż ogniowa z wozownią
6. Zespół budynków Bielnika
7. Drukarnia

Zrealizowano w ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Przystanek 1. Życie towarzyskie fabrycznej elity

Resursa

Powstanie: 1870 rok

Pierwotna funkcja: klub towarzyski i placówka kulturalna dla urzędników fabrycznych

Adres: ul. 1 Maja 45

Resursa została wzniesiona w 1870 roku jako miejsce spotkań urzędników Zakładów Żyrardowskich, zamożnych mieszkańców i przedstawicieli lokalnej elity. Działała na wzór zachodnioeuropejskich klubów towarzyskich, w których spędzano czas po pracy i nawiązywano kontakty.

W budynku znajdowały się gabinety, biblioteka z czytelnią, sala bilardowa i pokoje do gry w karty. Na piętrze urządzono reprezentacyjną salę balową, wykorzystywaną także do przedstawień teatralnych. Od 1895 roku funkcjonowała tu biblioteka z literaturą fachową dla fabrycznych urzędników.

W XX wieku Resursa pełniła rozmaite funkcje społeczne i kulturalne. Po rewaloryzacji przeprowadzonej w latach 2009-2011 ponownie jest miejscem wystaw, koncertów i spotkań.

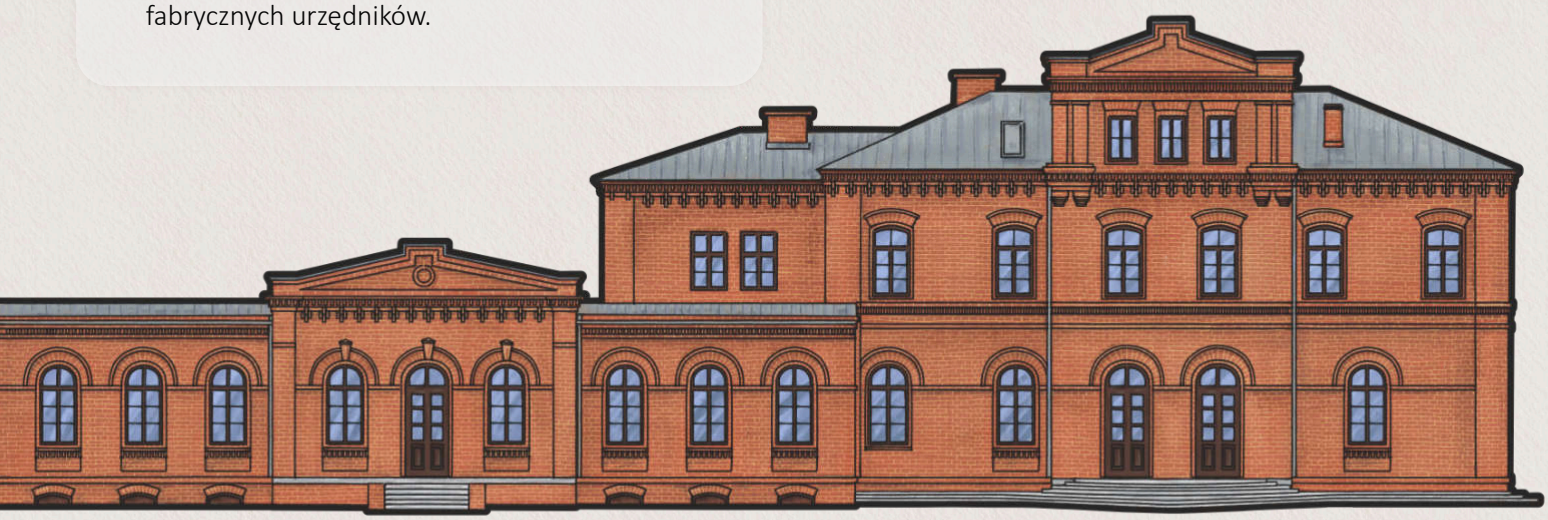

Spójrz uważniej

Jeśli zajrzysz do wnętrza, poszukaj dawnej sali balowej. Zachowały się tam barwne malowidła, ornamenty roślinne, dekoracyjne gzymsy i złocenia.

Czy wiesz, że...

W 1905 roku obok Resursy wybudowano kręgielnię. Działał w niej ekskluzywny Klub Kręglarski „Kamm", przeznaczony dla środowiska fabrycznych urzędników.

Zrealizowano w ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Przystanek 2. Dom kadry kierowniczej zakładów

Pałacyk fabrykantów

Powstanie: przed rokiem 1867

Pierwotna funkcja: rezydencja mieszkalna kadry kierowniczej Zakładów Żyrardowskich

Adres: ul. Bolesława Limanowskiego 41

Pałacyk fabrykantów powstał przed 1867 rokiem jako reprezentacyjna rezydencja mieszkalna. Pierwszym znanym mieszkańcem był pochodzący z Birmingham John Ogden, dyrektor przędzalni. Od 1881 roku mieszkali tu Anna, córka Karola Dittricha, i jej mąż Ludwik Marcellin, kierujący przędzalnią bawełny.

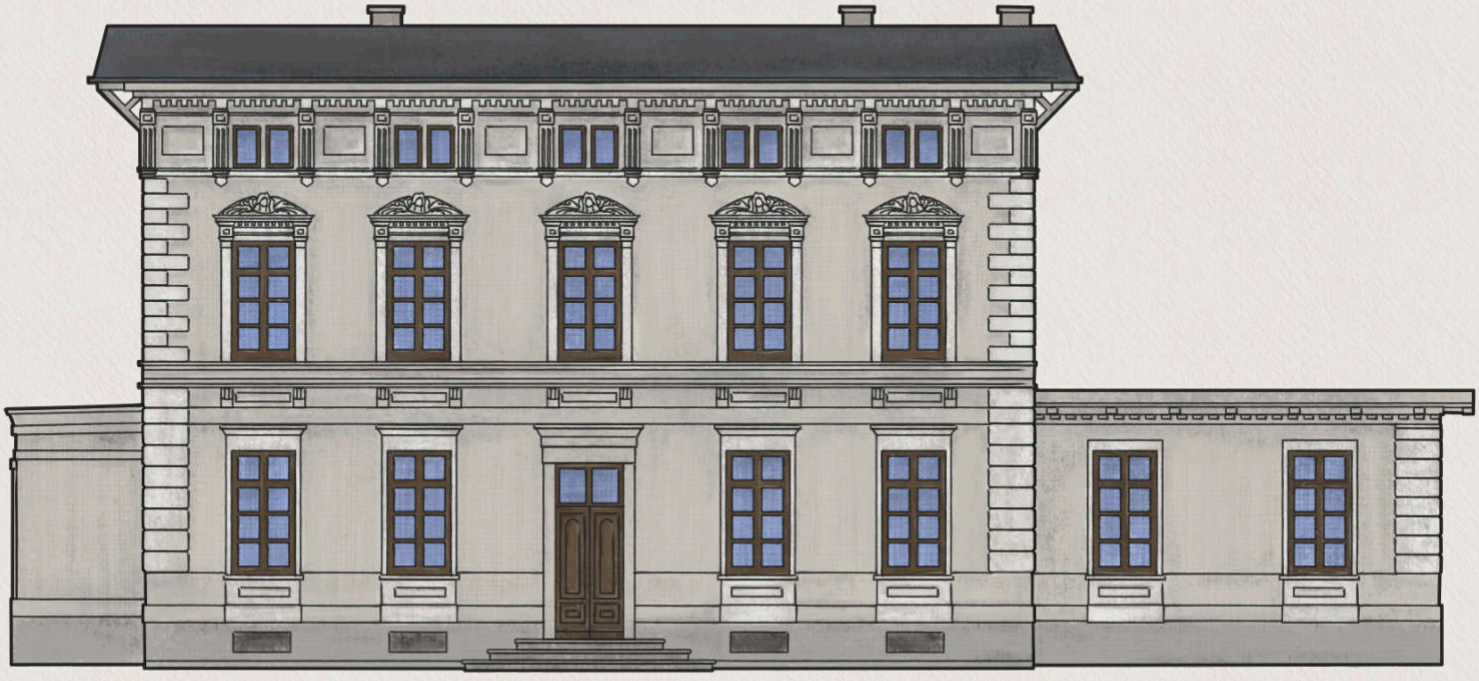
Budynek ma charakter eleganckiej willi w stylu klasycystycznym. Za domem znajdowała się oszklona drewniana weranda z widokiem na ogród obsadzony rzadkimi gatunkami drzew i krzewów. W ogrodzie stała altana, a sąsiednia oficyna mieściła stajnie, pomieszczenia gospodarcze i pokoje gościnne.

Wnętrza urządzono z dużym przepychem. Ściany zdobiły tkaniny żakardowe i rzeźbione boazerie, a salony marmurowe kominki, lustra i żyrandole. Odbywały się tu spotkania towarzyskie i biznesowe, podczas których omawiano także sprawy dotyczące rozwoju fabryki i osady.

Po II wojnie światowej pałacyk służył różnym instytucjom, między innymi bibliotece miejskiej, związkom zawodowym i redakcji „Życia Żyrardowa". W latach 2007-2013 przeszedł remont i prace konserwatorskie. Dziś działa w nim restauracja.

Czy wiesz, że...

Popularna nazwa „Pałacyk Tyrolski" jest myląca. Ludwik Marcellin był kupcem niemieckiego pochodzenia, urodzonym w Istambule, i nie miał związku z Tyrolem.

Zrealizowano w ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Przystanek 3. Rezydencja pośród zieleni

Willa Dittricha

Powstanie: przełom lat 70. i 80. XIX wieku

Pierwotna funkcja: dom mieszkalny i reprezentacyjny rodziny Dittrichów

Adres: ul. Karola Dittricha 1

Willa Dittricha została wzniesiona na przełomie lat 70. i 80. XIX wieku z inicjatywy Karola Augusta Dittricha. W latach 90. XIX wieku jego syn, Karol Dittrich jr., gruntownie przebudował rezydencję. Dom był zarówno miejscem życia rodziny, jak i spotkań ważnych gości związanych z działalnością fabryki.

Budynek otoczono rozległym parkiem krajobrazowym, który oddzielał rezydencję od zabudowy przemysłowej. Jego swobodnie poprowadzone alejki, stawy, mostki i starodrzew tworzyły spokojną, reprezentacyjną przestrzeń.

Architektura willi nawiązuje do renesansu francuskiego. Charakterystyczne są wysoki dach mansardowy, dekoracyjne lukarny i malownicze ryzality. Od 1961 roku w budynku działa muzeum, obecnie Muzeum Mazowsza Zachodniego w Żyrardowie.

Spójrz uważniej

Spójrz na dach mansardowy z ozdobnymi lukarnami. Niektóre z niewielkich okien mają kształt „wolich oczu”, a kalenicę podkreślają dekoracyjne metalowe grzebienie.

Zrealizowano w ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Przystanek 4. Alpejski akcent w Żyrardowie

Willa Haupta

Powstanie: około 1890 roku

Pierwotna funkcja: rezydencja dyrektora fabryki Wilhelma Haupta

Adres: ul. Armii Krajowej 5

Około 1890 roku w reprezentacyjnej dzielnicy Osady Fabrycznej powstał dom Wilhelma Haupta, jednego z najważniejszych dyrektorów Zakładów Żyrardowskich. Haupt kierował początkowo Pończoszarnią, później działem handlowym, a następnie został jednym z głównych dyrektorów przedsiębiorstwa.

Willa stanęła przy dawnej ulicy Parkowej, obok parku Dittrichów i zespołu rezydencji dyrektorskich.

Od sąsiednich domów wyróżnia ją architektura nawiązująca do modnego w XIX wieku stylu szwajcarskiego.

Charakterystyczne są wysokie dachy, szerokie okapy i bogata drewniana dekoracja. W elewacjach połączono czerwoną cegłę z kremowymi tynkami. Obecnie budynek mieści siedzibę Przedsiębiorstwa Gospodarki Mieszkaniowej „Żyrardów".

Zrealizowano w ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Przystanek 5. Gotowi na alarm

Straż ogniowa z wozownią

Powstanie: przełom lat 70. i 80. XIX wieku

Pierwotna funkcja: straż ogniowa, wozownia, stajnie i magazyn sprzętu

Adres: ul. Stanisława Sławińskiego 6

Len, przędza i tkaniny były łatwopalne, dlatego ochrona przeciwpożarowa miała ogromne znaczenie dla fabryki i okolicznych mieszkańców. Fabryczną Ochotniczą Straż Ogniową utworzono w 1867 roku, a w 1884 roku zreorganizowano ją na wzór berliński.

Przy dawnej ulicy Bielnikowej zbudowano zespół obejmujący wozownię, stajnie, magazyny i pomieszczenia służbowe. Przechowywano tu konne wozy gaśnicze oraz wyposażenie potrzebne podczas akcji. Szerokie bramy pozwalały szybko wyprowadzić zaprzęgi na dziedziniec.

Budynek wielokrotnie dostosowywano do zmieniających się potrzeb. Obecnie zabytkowy zespół ponownie służy Ochotniczej Straży Pożarnej w Żyrardowie.

Spójrz uważniej

Zwróć uwagę na dwuskrzydłowe wrota od strony dziedzińca. Ich rozmiary przypominają czasy, gdy strażacy wyjeżdżali na akcje konnymi wozami.

Czy wiesz, że...

W dawnej wozowni działała centrala sygnalizacyjna. Była częścią fabrycznego systemu alarmowego, który pomagał szybko przekazywać wiadomości o zagrożeniu.

Zrealizowano w ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Przystanek 6. Tam, gdzie płótno stawało się białe

Zespół budynków Bielnika

Powstanie: pierwsze budynki w 1835 roku

Pierwotna funkcja: bielenie i wykańczanie przędzy oraz tkanin

Adres: rejon ul. Karola Dittricha 32-34 i ul. Bielnikowej 4-6B

Historia Bielnika sięga początków żyrardowskiej fabryki. Pierwsze budynki wzniesiono w 1835 roku w pobliżu młyna nad Pisią Gągoliną. Dwa lata później rozpoczęto tu bielenie tkanin, wykorzystując wodę ze stawu i system dawnych spiętrzeń.

Początkowo mokre płótna rozkładano na rozległych łąkach. Słońce, powietrze i wielokrotne polewanie wodą stopniowo usuwały naturalne zabarwienie włókien. Ten powolny proces nazywano bieleniem atmosferycznym.

Od 1885 roku aż do I wojny światowej kompleks intensywnie rozbudowywano. Powstały między innymi gotowalnia, farbiarnia, suszarnia, chłodnia i magazyny. Większość zachowanych budynków pochodzi właśnie z tego okresu. W układzie zabudowy nadal można dostrzec dawne dziedzińce i drogi transportowe.

Zespół budynków Bielnika: *a - Bielnik przędzy z magazynem, b - gotowalnia przędzy, c - farbiarnia z pompownią i biurem, d - hala postrzygarki, e - wiązalnia, f - suszarnia przędzy, g - chłodnia przędzy*

Bielenie płótna, ok. 1900 r. autor: J. David
własność Muzeum Mazowsza Zachodniego w Żyrardowie

Zrealizowano w ramach stypendium
Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Przystanek 7. Od produkcji do Muzeum Lniarstwa

Drukarnia

Powstanie: około 1900 roku

Pierwotna funkcja: drukowanie wzorów na tkaninach

Adres: ul. Karola Dittricha 18

Dawna Drukarnia była częścią Bielnika. Budynek powstał na przełomie XIX i XX wieku. Na tkaninach, obrusach i serwetach wykonywano tutaj dekoracyjne wzory za pomocą urządzeń i szablonów drukarskich.

Po zakończeniu działalności zakładów przemysłowe hale zyskały nowe przeznaczenie. W 2014 roku utworzono w nich Muzeum Lniarstwa im. Filipa de Girarda, prezentujące maszyny oraz techniki produkcji i zdobienia tkanin.

Współczesna adaptacja zachowała charakter ceglanej architektury przemysłowej. W muzeum można zobaczyć oryginalne wyposażenie zakładów, w tym maszyny tkackie, które nadal pracują podczas pokazów.

Historia ożywa

Przy Muzeum Lniarstwa corocznie odbywa się inscenizacja Strajku Szpularek z 1883 roku. Uczestnicy w historycznych strojach przypominają o proteście żyrardowskich robotnic.

Odkrywaj dalej

osadafabryczna.pl

Ten zeszyt jest częścią serii trzech spacerów edukacyjnych po XIX-wiecznej Osadzie Fabrycznej w Żyrardowie.

Więcej informacji o przedstawionych obiektach, archiwalne fotografie, opisy architektury i autorskie ilustracje znajdziesz na stronie:

osadafabryczna.pl

Źródła

Teksty przygotowano na podstawie opisów zabytków opublikowanych w serwisie *Interaktywna Mapa Zabytków XIX-wiecznej Osady Fabrycznej Żyrardowa*.

Szczegółowe źródła historyczne i bibliografia znajdują się na podstronach poszczególnych zabytków.

Informacje o publikacji

Opracowanie i ilustracje: Aleksandra Osińska
Konsultacje merytoryczne opisów zabytków: Muzeum Mazowsza Zachodniego w Żyrardowie
Rok wydania: 2026

Zrealizowano w ramach stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Poznaj pozostałe spacery

- Życie codzienne Osady Fabrycznej
- W sercu fabryki

